

*Heerlijk een vuistvol sneeuw in de mond
van mannen die zweten in de zomerhitte
Heerlijk de lentewind
voor zeelui die uit willen varen
En heerlijker nog het enkele laken
over twee geliefden op een bed.*

Ik citeer graag aloude dichtregels wanneer de gelegenheid zich ertoe leent. Ik onthoud het meeste van wat ik hoor, en ik luister de hele dag, maar soms weet ik niet hoe ik alles in elkaar moet passen. In zo'n geval zoek ik houvast bij woorden of wendingen die een klank van waarheid hebben.

In het quartier rond de Plaka, waar ongeveer een eeuw geleden nog moerasland lag en nu de markt wordt gehouden, kent men mij als Tsobanakos. Dat betekent: een man die schapen hoedt. Een man uit het gebergte. Ik dank die naam aan een lied.

Ik poets elke ochtend voor ik naar de markt ga mijn zwarte schoenen en borstel het stof van mijn hoed, een Stetson. De stad is erg stoffig en vervuild, en de zon doet er geen goed aan. Ik draag ook een stropdas, het liefst mijn blauw met witte, een opzichtige das. Een blinde moet nooit zijn uiterlijk verwaarlozen. Doet hij dat wel, dan zijn er die maar al te snel de verkeerde conclusies trekken. Ik ga ge-

kleed als een juwelier, en wat ik op de markt verkoop zijn *tamata*.

Tamata vormen een geschikt artikel voor een blinde om te verkopen, want je kunt ze op de tast uit elkaar houden. Sommige zijn van tin, andere van zilver en enkele van goud. Ze zijn dun als linnen en elk zo groot als een creditcard. Het woord *tama* komt van het werkwoord *tázo*, een eed afleggen. De mensen hopen in ruil voor een gedane belofte heil of verlossing te verkrijgen. Jongemannen kopen een tama met een zwaard erop voor ze in militaire dienst gaan, waarmee ze willen zeggen: laat me er heelhuids uit komen.

Of er overkomt iemand iets ergs. Het kan een ziekte zijn of een ongeluk. Degenen die de getroffene liefhebben, doen God de plechtige belofte dat ze een goede daad zullen verrichten als de betrokkene herstelt. Wie alleen op de wereld is, kan het desnoods voor zichzelf doen.

Voor mijn klanten gaan bidden, kopen ze bij mij een tama en halen een lint door het gaatje dat erin zit, waarna ze hem aan het hekje voor de iconen in de kerk binden. Op die manier hopen ze dat God hun gebed niet zal vergeten.

In het zachte metaal van elke tama zit een symbool gedrukt van het bedreigde lichaamsdeel. Een arm of een been, een maag of een hart, handen of, zoals in mijn geval, een paar ogen. Ik heb eens een tama gehad waarop een hond was aangebracht; de priester protesteerde daartegen en beweerde dat het heiligschennis was. Hij begrijpt er niets van, die priester. Hij heeft altijd in Athene gewoond en weet dus niet dat in de bergen een hond soms belangrijker is, nuttiger, dan een hand. Hij kan zich niet indenken dat het verlies van een muilezel soms erger is dan een been dat niet wil genezen. Ik heb de evangelist erbij gehaald: Neem de raven; die zaaien en maaien niet, ze hebben geen

provisiekast of schuur, maar God geeft ze te eten... Toen ik hem dit zei, trok hij aan zijn baard en keerde me de rug toe als was ik de duivel.

Boezoekispelers hebben meer te melden dan priesters over wat mannen en vrouwen nodig hebben.

Wat ik deed voor ik blind werd zeg ik niet. En als je drie keer mocht raden, zat je er drie keer naast.

Het verhaal begint eerder dit jaar. Op eerste paasdag. Het was halverwege de ochtend, en er hing een geur van koffie in de lucht. De geur van koffie verspreidt zich over een groter oppervlak als de zon schijnt. Een man vroeg me of ik iets had voor een dochter. Hij sprak gebrekkig Engels tegen me.

Een baby? informeerde ik.

Een vrouw inmiddels.

Waar zit de kwaal? vroeg ik.

Overal, zei hij.

Zou een hart dan misschien iets zijn? opperde ik uiteindelijk, en met mijn vingers zocht ik in de bak naar een tama en stak hem die toe.

Is deze van tin? Door zijn accent vermoedde ik dat hij een Fransman of Italiaan was. Ik schatte hem van mijn eigen leeftijd, iets ouder misschien.

Ik heb hem ook in goud, als u wilt, zei ik in het Frans.

Beter wordt ze toch niet, antwoordde hij.

Het belangrijkste is de belofte die u aflegt, meer kun je soms niet doen.

Ik ben een spoorwegman, zei hij, geen voedoeman. Doe de goedkoopste maar, die van tin.

Ik hoorde zijn kleding kraken toen hij een portemonnee uit zijn zak haalde. Hij droeg een leren broek en een leren jack.

Er is voor God toch geen verschil tussen tin en goud?

Bent u hier met de motor?

Samen met mijn dochter, vier dagen. Gisteren zijn we de tempel van Poseidon gaan bekijken.

Op kaap Sounion?

Hebt u de tempel wel eens gezien? Bent u er geweest?

Neem me niet kwalijk.

Ik tikte met een vinger tegen mijn donkere bril en zei: Ik heb de tempel gezien voor dit gebeurde.

Wat kost het tinnen hart?

Anders dan een Griek betaalde hij zonder af te dingen.

Hoe heet ze?

Ninon.

Ninon?

N I N O N. Hij spelde de naam letter voor letter.

Ik zal aan haar denken, zei ik, terwijl ik het geld wegborg. Ik had het nog niet gezegd of ik hoorde een stem. Zijn dochter, die blijkbaar ergens anders op de markt was geweest, stond naast hem.

Kijk, mijn nieuwe sandalen! Handwerk. Geen mens ziet eraan af dat ik ze pas gekocht heb. Het zou kunnen dat ik ze al jaren draag. Misschien heb ik ze wel gekocht voor mijn bruiloft, de bruiloft die niet doorging.

Doet dat bandje geen pijn tussen je tenen? vroeg de spoorwegman.

Gino zou ze mooi gevonden hebben, zei ze. Hij heeft er kijk op.

Leuk, zoals ze sluiten bij de enkel.

Je kunt ermee over glasscherven lopen, zei ze.

Kom eens. Ja, het is mooi zacht leer.

Weet je nog, Papa, toen ik klein was en je me afdroogde als ik gedoucht had en ik op de handdoek op je knie zat, dat

je dan zei dat elk teentje aan mijn voet een ekster was, een ekster die dit en dat en dit stal en wegvloog...

Ze sprak in een strak, afgemeten ritme. Geen lettergreep sleepte of werd langer aangehouden dan nodig was.

Stemmen, klanken, geuren brengen tegenwoordig geschenken naar mijn ogen. Ik luister, ik snuif op, en zie dan als in een droom. Toen ik naar haar stem luisterde, zag ik zorgvuldig op een bord geschikte schijven meloen, en ik wist dat ik Ninons stem op slag zou herkennen mocht ik hem nog eens horen.

De weken gingen voorbij. Iemand in de menigte die Frans sprak, de volgende tama met een hart erop die ik verkocht, een motor die gierend wegscheurde van het stoplicht – zulke dingen herinnerden me van tijd tot tijd aan de spoorwegman en zijn dochter Ninon. Ze kwamen langs, die twee, ze bleven nooit. En toen, op een avond, begin juni, veranderde er iets.

Aan het eind van de middag loop ik van de Plaka naar huis. Een van de gevolgen van blindheid is dat je een griezelig scherp tijdsbesef kunt ontwikkelen. Aan horloges heb ik niets – nou ja, ik verkoop er wel eens een – maar toch weet ik tot op de minuut hoe laat het is. Op weg naar huis kom ik met vaste tussenpozen langs tien mensen met wie ik een paar woorden wissel. Zij zetten hun inwendige klok op mij gelijk. Sinds een jaar is Kostas een van die tien – maar hij en ik, dat is een ander en nog onverteld verhaal.

De boekenplanken in mijn kamer zijn de bergplaats voor de tamata, mijn vele schoenen, een dienblad met glazen en een karaf, mijn stukken marmer, een paar koraaltjes, een paar kinkhorens, mijn *baglama* – hij ligt op de bovenste plank, waar ik hem zelden vanaf haal – een stopfles met pistaches, een aantal ingelijste foto's – ja zeker – en mijn planten: hibiscus, begonia's, affodillen, rozen. Elke avond voel ik eraan om te kijken hoe ze erbij staan en hoeveel nieuwe bloemen er zijn uitgekomen.

Na een glas en een douche mag ik graag de trein naar Piraeus nemen. Ik wandel er over de kade, informeer met een enkele vraag welke grote schepen hebben aangelegd en welke die nacht uitvaren, en dan zit ik de rest van de avond bij mijn vriend Yanni. Die heeft tegenwoordig een cafeetje.

Het zichtbare is altijd aanwezig. Daardoor raken ogen vermoeid. Maar stemmen komen – zoals alles wat met woorden te maken heeft – van verre. Ik sta bij Yanni aan de bar en ik luister naar het praten van oude mannen.

Yanni is van mijn vaders leeftijd. Hij was vroeger een *rembetis*, een boezoekispeler, en had na de oorlog veel bewonderaars; hij heeft nog met de grote Markos Vamvakaris gespeeld. Tegenwoordig pakt hij zijn zessnarige boezuki alleen nog op als oude vrienden erom vragen. Dat doen ze op de meeste avonden, en hij is nog niets vergeten. Hij speelt gezeten op een stoel met een rieten zitting en houdt daarbij een sigaret tussen de ringvinger en pink van zijn linkerhand, waarmee hij langs de frets gaat. Het gebeurt wel dat als hij speelt, ik dans.

Als je op een *rembetiko*-lied danst, stap je de cirkel van de muziek binnen en neemt het ritme de vorm aan van een ronde traliekooi, en daarin dans je voor de man of vrouw die ooit het lied heeft geleefd. Je danst een eerbetoon aan zijn of haar verdriet, dat door de muziek wordt uitgestort.

*Jaag de Dood het erf af
Zodat ik hem niet tegenkom.
En de klok aan de wand
Gaat voor in de treurzang.*

Avond aan avond naar rembetika luisteren is alsof je geta-toeëerd wordt.

Ach, mijn vriend, zei Yanni die avond in juni tegen me toen we twee glazen raki ophadden, waarom trek je niet bij hem in?

Hij is niet blind, zei ik.

Je vervalt in herhaling, zei hij.

Ik verliet het café en nam op de hoek een spies soevlaki. Daarna vroeg ik, als zo vaak, aan Vasilli, de kleinzoon, of hij een stoel achter me aan wilde dragen en installeerde me een eind verderop in het smalle straatje op de stoep tegenover een paar bomen, waar de troggen met stilte dieper zijn. In mijn rug had ik een blinde muur op het westen, en ik voelde de warmte van de dag die hij had vastgehouden.

In de verte hoorde ik Yanni een rembetiko spelen waarvan hij wist dat het een van mijn favorieten was.

*Je ogen, mijn meisje,
Gaan dwars door mijn hart.*

Waarom weet ik niet, maar ik ging niet terug naar het café. Op de rieten zitting van de stoel, met mijn rug naar de muur en mijn stok tussen mijn benen, bleef ik zitten wachten zoals je wacht voor je langzaam overeind komt om te dansen. Op die rembetiko zal denk ik niemand gedanst hebben.

Ik zat daar. Ik hoorde de kranen laden en lossen, dat gaat de hele nacht door. Toen sprak er een volkomen geluidloze stem waarin ik de stem van de spoorwegman herkende.

Federico, zegt hij, *come stai?* Blij je stem te horen, Federico. Ja, ik vertrek morgenochtend vroeg, over een paar uur, en woensdag ben ik bij jullie. Onthou, Federico, ik betaal alle champagne, ik betaal, dus bestel maar drie of vier

kisten! Zoveel als je denkt dat nodig is. Ninon is mijn enige dochter. En ze gaat trouwen. *Sì. Certo.*

De spoorwegman telefoneert in het Italiaans en staat in de keuken van zijn driekamerwoning in de stad Modane aan de Franse kant van de Alpen. Hij is seinhuiswachter tweede klasse, en op zijn brievenbus staat de naam Jean Ferrero. Zijn ouders waren emigranten uit de rijtstad Vercelli in Italië.

De keuken is niet groot en lijkt nog kleiner door de grote motor op zijn standaard achter de voordeur, die op straat uitkomt. Aan hoe de steelpannen op het fornuis zijn blijven staan is te zien dat hier wordt gekookt door een man. In zijn kamer bevindt zich, net als in de mijne in Athene, geen spoor van een vrouwelijke hand. Een kamer waarin een man woont zonder vrouw, en man en kamer zijn eraan gewend.

De spoorwegman hangt op, loopt naar de keukentafel, waarop een landkaart uitgespreid ligt, en pakt een lijstje met wegnummers en steden: Pinerolo, Lombriasco, Torino, Casale Monferrato, Pavia, Casalmaggiore, Borgoforte, Ferrara. Met plakband bevestigt hij het lijstje naast de meters op de motor. Hij controleert de remvloeistof, de koelvloeistof, de olie, de bandenspanning. Met zijn linkerwijsvinger voelt hij of er niet te veel speling in de ketting zit. Hij draait het contact om. De meters lichten rood op. Hij kijkt of de twee koplampen branden. In zijn handelingen is hij ordelijk, zorgvuldig en – bovenal – zacht, als was de motor een levend wezen.

Zesentwintig jaar geleden bewoonde Jean deze zelfde drie kamers met zijn vrouw, die Nicole heette. Op een dag liep Nicole bij hem weg. Ze zei dat ze het zat was dat hij eeuwig nachtdienst had en de rest van de tijd bezig was

met vakbondswerk voor de CGT of in bed partijkrantjes lag te lezen; zij wilde leven. Daarop sloeg ze de deur achter zich dicht en verliet Modane voorgoed. Ze hadden geen kinderen.